

Vadgazdálkodásunk néhány időszerű kérdése

IZRAEL GÁBOR

Az erdőterületeken az erdőgazdaságok kezelése, illetve ellenőrzése megteremtette a legmesszebbmenő lehetőséget az okszerű vadgazdálkodásra, az erdő- és vadgazdálkodás közötti összhang megteremtésére. Az alábbi gondolatokkal ennek a kérdésnek további fejlődéséhez szeretnénk hozzájárulni.

Ismert okokból télen történnek a legérzékenyebb vadkárosítások. Tehát a téli, a minimális tápkészlet a mérvadó. Ekkor a vadnak táplálékot — az etetést figyelmen kívül hagyva — a fás növényeknek a vad által elérhető egyedei adnak elsősorban. A gyepszint növényei közül a geophyták, a hemicryptophyták és a chamaephyták csak másodsorban vehetők figyelembe. Az erdő fás és lágyszárú egyedei bizonyos törvényszerűségek szerint csoportosulnak, alkotnak közösségeket. Így a tápkészlet, illetve a vadeltartóképeség meghatározásának az erdőtípusokból kellene kiindulnia. Erdőtípusaink eléggé változatosak. Pl. a gyöngyössolymosi erdészet területén Zólyomi rendszere szerint 34 típust találunk. De az elfogadott Majer-féle beosztással sem jutunk előbbre, mivel a típusok határai legtöbbször nem fedik az erdőrészt határait, így nem ismerjük a kiterjedésüket, márpedig az elengedhetetlen volna. A vadeltartóképeség meghatározására tájegységenként olyan vadgazdasági állománytípusokat kell meghatározni, amelyek területadatait ismerjük, illetve könnyen meghatározhatjuk. A Délmátrára a következő vadgazdasági állománytípus-beosztást látom célszerűnek:

1. *Bükkös-gyertyános, gyertyános.* Túlnyomórészt árnytűrő fafajokból összetett állományok, az állomány záródása miatt tisztítási és gyéritési korban cserjeszint vagy újulat kevésbé található. A felújítás szakaszában és a sűrűségi korban a tápkészlet bőséges.

2. *Gyertyános-tölgyes, tölgyes.* Azok a gyertyános-tölgyesek tartoznak ide, amelyeknél a gyertyán elegyaránya nem haladja meg a 20 százalékot, tehát a talajárnyalás nem erős. Tölgyesek közül ide soroltam főleg a helytelen gazdálkodás folyamán elgyertyántalanított állományokat, ahol a termőhely fatermesztő intenzitása még lényegesen nem csökkent.

3. *Cseres-tölgyes.* Ide a termőhely vízgazdálkodási skálájának igen száraz, száraz cseres-tölgyes típusai kerülnek, amelyeknek a cserjeszintje ugyan fajtagazdag, de legtöbbször nem újul vagy nehezen újul. Rontott erdők.

4. *Égeres-köröses-rezgőnyáras.* Üde patakmenti, forráslápi, forráskatlani társulások állományai.

5. *Fenyvesek.* Itt két alkategóriát kell tárgyalni. Árnytűrő és fényigényes fenyvesek. A lucfenyő alatt az aljnövényzet, cserjeszint a nagy árnyalás miatt nem verődik fel. Az erdei- és feketefenyő alatt az eredeti állomány egyedei erősen sarjaznak.

Mivel a szolgálati helyem területén a felsorolt vadgazdasági állománytípusok közül a 2. szám alatt említett van legjobban elterjedve, ezt veszem vizsgálat alá. A lombkorona-szintben a kocsánytalantölgy mellett állandó elegyülő fafaj a gyertyán, illetve a cser. Szórványosan megtalálható a mezeijuhar, hárs, barkóca stb. A cserjeszint fajtagazdag, de legtöbbször alacsony záródású. Vadgazdasági szempontból jelentősebb a fafajok cserjeszintben levő egyedei mellett a fagyal, a húsos som, hamvas szeder, mogyoró, tatárjuhar. A gyepszint 60—80 növényfajt foglal magába. Ezeknek mintegy 5—8 százaléka a chamaephyta, pl. olocsány csillaghúr (*Stellaria holostea*), indás infű (*Ajuga reptans*), kereklevelű repkény (*Glechoma hederacea*). A hemikryptophyták közül a télen is részben

zöldlevelű bükkász (*Carex pilosa*) jöhet számításba. A gyepszint egyedei kevésbé szolgálnak vadtáplálékul. A Mátra déli részén általam feltört 25—30 nagyvad gyomortartalmában legfeljebb 10 százalék arányban lehetett megtalálni.

A tölgyesekben említésre méltó típusjelzők területarány szerint fogyó sorrendben felsorolva: a ligeti perje (*Poa nemoralis*), fehér perjeszittyó (*Luzula albida*), réti csormoja (*Melampyrum pratense*), felemás levelű csenkesz (*Festuca heterophylla*), egyvirágú gyöngyperje (*Melica uniflora*), míg a gyertyános-tölgyesekben a bükkász (*Carex pilosa*). A vadgazdasági típusképzésnél a vad által különösen kedvelt, nagyobb tömegben levő cserjét, vagy télen is táplálékot biztosító lágyszárút is fel lehet típusjelzőként használni a faállomány megnevezése mellett. A vadgazdasági állománytípusok ilyen értelmű megkülönböztetésére azonban valószínűleg csak az ártéren lesz szükség. A 2. számú vadgazdasági állománytípusba tartozó erdőkben az ápolóvágások, a felújítások közel azonos módon történnek, s az állományok reagálása is hasonló.

A tápkészlet felleltározása érdekében felkerestem különböző korú, az átlagos állapotnak megfelelő állományokat. A fatömegfelvételnél ismert próbás eljárás elvének megfelelően a terület bizonyos százalékán négyzetes munkaterületeket vettem fel s azokról begyűjtöttem minden, a szarvas által elérhető, hozzáférhető rügy- és hajtásanyagot 8—10 cm hosszban.

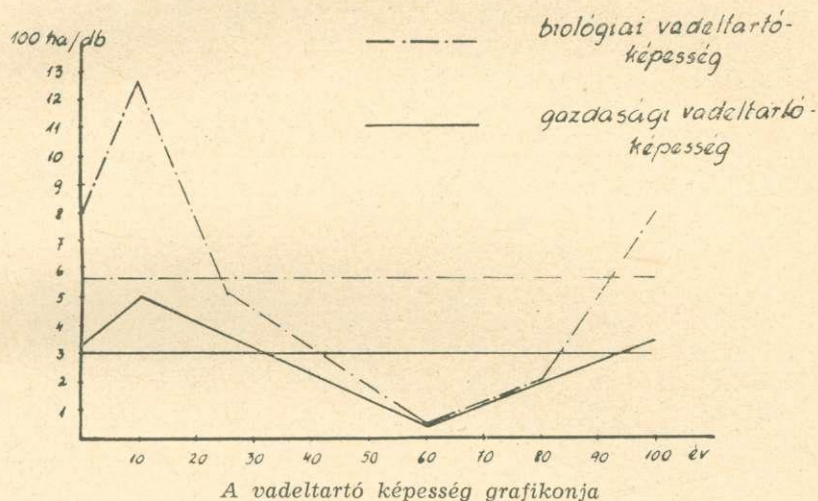
1. táblázat

Erdőrész jele	Ö. ter. ha	Kora. év	Min. ter. m ²	Ö. m. t. %	T í p u s a	Tápkészlet 1 ha	Biol. sz. sz. 100 ha-on	Gazd. sz. sz. 100 ha-on
Gys. 29/a	20,5	10	2	10	Poás Tölgyes	341	12,6	5,0
Gys. 157/a	14,5	25	8	20	Carex p. — Gy.-Tölgyes	140	5,2	4,0
Gys. 136/a	14,4	60	100	40	Carex. — Gy.-Tölgyes	17	0,6	0,6
Gys. -8/a	28,6	80	30	30	Melampyrum p. — Tölgyes	55	2,0	2,0
Gys. 26/a	37,3	100	12	10	Poás Tölgyes	216	8,0	3,4

A kapott súlyadatot 100 ha-ra vonatkoztatva elosztottam a szarvas 15 kilogrammos napi táplálékszükségletének 180 téli napra számított összegével, összesen 2700-zal. Az eredmény azt a szarvaslétszámot adja, amelyet a területünk el tudna tartani anélkül, hogy a tápanyag mennyiségi hiánya miatt degenerálódás lépne fel. Ezt nevezhetjük a vadgazdasági állománytípus biológiai vadeltartóképeségének. Ennek súlyvonala 5,7 szarvas/100 ha-nál fut.

A felújítás utolsó szakaszában és a fiatalos sűrűségi korában a vadnak terített asztala van. A fiatal állományban a tápkészlet körülbelül tízéves korban éri el a maximumot. Ezután rohamosan kinő a vad szája alól, de mivel a felszabadító, elegyszabályozó tisztítások és a törzskiválasztó gyéritések folyamán kikerült faegyedek visszamaradt csonkjai, tuskói erős sarjadjóképeséggel rendelkeznek, a vad számára sok fiatal, tápdús hajtást adnak. A gyéritések folyamán már kevesebb törzs kerül ki az állományból, kevesebb a sarj, s így a tápkészlet kb. 60 éves korban éri el a minimumát. A növedékfokozó gyérités már erősebb bontással jár. A cserjeszint gazdagodik, a hulló magvakból, makkból némi újulat felverődhet s a tápkészlet emelkedik. A felújítás szakaszában, 80 év után, felverődik az újulat s ez erősebb tápkészletemelkedést jelent, ezt

azonban teljes egészében nem áldozhatjuk fel a vadállománynak. Mi elsősorban erdőt akarunk nevelni, nem pedig vadtakarmányt. Ez csökkentő tényezőként lép be. Újulataink, sűrűségi korban levő fiatalosaink 20—30 százalék ráágaskárt általában még elviselnek. A grafikon ennek arányában jelez kevesebb eltartható vadat. Ez a gazdasági vadeltartóképesség. Később, amikor a fiatalosunk kinő a vad száj alól, a tisztítások után visszamaradt csonkok sok sarjhajtást adnak s ez újra teljes egészében a vad táplálkozását szolgálhatja, mert ennek lerágásával a vad nem tesz kárt. Itt a biológiai és a gazdasági grafikon futása összeeshetne, de területünk vadeltartóképességének felső határát mégsem használhatjuk ki, mivel a szarvas hajlamos a kéreghántásra a tölgy tükörkérges rudas állományában. Ha a terület telítve van, a kártétel valószínűsége nagyobb.

Gyérítési korban a görbék együtt futnak. Véghasználat alatt ismét csak egy bizonyos hányadát áldozhatjuk fel az újulatnak. A gazdasági vadeltartóképesség görbéjének súlyvonala 3 db szarvas/100 ha-nál fut. A biológiai és gazdasági vadeltartóképesség görbéinek súlyvonala, s ezek egymáshoz való viszonya jellemző a vadgazdasági állománytípusra és összehasonlítási alapot nyújt. A grafikonról le lehet olvasni a korosztályviszonyoknak megfelelő szarvaslétszámot 100 ha-ra. Ezekkel a számokkal táblázat állítható össze, amelyből ki lehet olvasni az eltartható szarvasok létszámát.

2. táblázat

Ha	Vadgazdasági állománytípus kora, év									
	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
100	5	4,2	3,3	2,4	1,6	0,6	1,3	2	2,7	3,4
200	10	8,4	6,6	4,8	3,2	1,2	2,6	4	5,4	6,8
300	15	12,6	9,9	7,2	4,8	1,8	3,9	6	8,1	10,2
stb.										
900	45	37,8	29,7	21,6	14,4	5,4	11,7	18	24,3	30,6

Ha már most a vadgazdasági állománytípus kiterjedésére az üzemtervi fafaj- és korosztály-táblázatból következtetünk, akkor kiszámíthatjuk az egész terület vadeltartóképeségét.

Az erdészetek területén a 2. sz. vadgazdasági állománytípus mellett a 3. sz. típusból is lehet. Ennek az arányát azonban ismerik az illetékes szakemberek, mivel az ilyen állományokat fel kellett mérni a távlati erdőfelújítási és csemetékerti tervekhez is. A 2. sz. vadgazdasági állománytípusban természetes kocsánytalantölgyön kívül más fafajt is találunk, pl. csert. Ezt azonban azonosítjuk ugyanúgy, mint más, elegyként előforduló fafajt is, a hozzá legközelebb álló vadgazdasági állománytípussal. Ugyanakkor gyertyán is található nagyobb mennyiségben, de ilyen arányban kocsánytalantölgy is elegyedik az 1. sz. vadgazdasági állománytípusba.

Az elmondottak alapján tehát az üzemterv fafajstatisztikájából és a 2. táblázatból kiszámíthatjuk területünk vadeltartóképeségét. Vegyünk pl. egy kerületet, amely a 2. sz. vadgazdálkodási állománytípushoz tartozik.

3. táblázat

	Korosztály-viszonyok évei							Összesen	ha db
	1—10	11—20	21—30	31—40	41—60	61—80	81—100		
ha	53,92	—	124,52	22,30	186,15	52,24	13,2	452,33	
szarvas szám	2,5	—	0,9	0,5	1,1	0,7	0,4	6,0	75

Itt a kerület vadeltartóképesége 452 ha-on 6 db szarvas, azaz 75 ha képes nagyobb károsodás nélkül egy szarvast eltartani. A grafikon által megszabott 100 ha-kénti szarvaslétszámot a viszonylag kevés próbaterület alapján nem kívánom általánosítani, csupán a vadeltartóképeség módszere tekintetében kívánom következtetéseket levonni. Meggyőződésem, hogy a leírt módszer alapján a vegetációs idő alatti kijelölt mintaterületeket egy téli időszakban úgy fel lehet leltározni, hogy a tájegységre a valóságot megközelítő adatot kapjunk. Ezeknek az adatoknak a birtokában pedig össze lehet állítani a táblázatokat a vadgazdasági állománytípusokra, s nemcsak a szarvasra, hanem a többi vadfajra is figyelembe véve azok táplálkozás-biológiáját.

Meg kell még említeni egy olyan, télen a vad rendelkezésére álló tápkészletet, amely független a vadgazdasági állománytípus vadeltartóképeségétől és az évi fahasználattal van kapcsolatban. A vágások folyamán tetemes mennyiségű hajtás és rügy anyag kerül a földre, válik hozzáférhetővé. Mivel ez a vad természetes téli tápláléka, tehát szívesen felveszi. A földre került tápanyag mennyiségének hozzávetőleges megállapításához átlagkoronával rendelkező kocsánytalan tölgy törzseket döntettem három erdőrészben és ezek hajtásmennyiségét egy ha-ra vonatkoztattam.

4. táblázat

év	th. o.	Törzsszám 1 ha-on	Kivágott törzssz. 1 ha-on	1 törzs tápkész. kg	1 ha tápkészlet kg
30	IV.	2277	341	0,7	238
60	II.	752	113	2,4	271
80	II.	513	77	3,8	292

Ezzel a tápkészlettel a téli vadtakarmányozásnál bátran számolhatunk. A vágásterület környezetére nagy vadszívó hatást is gyakorol. Favágatási tervünk ütemezésénél ezt is figyelembe kell vennünk, télen több helyen vágjunk, lehetőleg a területen egyenletesen elosztva.

Az erdő vadeltartóképeségén kívül ismerni kell és állandóan figyelemmel kell kísérni a területen tartózkodó vadállományt. Vadtartózkodás szempontjából nagyjából évszakonként különíthetjük el az egységes, különböző vad-sűrűségű területeket. A jelenlegi rendelkezések alapján két esetbeni téli vad-

Kéreghántás

számlálás nem elégíti ki a fenti követelményt. Ezért javaslom a következő vadmegfigyelési módszert. A vadmegfigyelésbe (az esetleges vadászati személyzet mellett) minden kerületvezető erdészt be kell vonni. Ha szolgálata közben valamilyen vadat lát, azt bejegyzi a szolgálati könyvébe. Ezt havi elszámolás-kor a következő minta szerint jelenti az erdészetnek:

Vadmegfigyelés jelentésének sémája.

1958. VII. 2. — VIII. 1-ig.

1. Gys. 150/a Farkasrét alatt	1 őzbak	VII. 4. 17,20 (erős 6-os legelt.)
2. Gys. 148/c Északi része	1 szarvastehén	
	1 borju	VII. 4. 19,00 (folyás felé távoz.)
3. Gys. 154/a Északi része	1 őzsuta, 2 gida	VII. 6. 4,50 (megugrottak)
4. Gys. 150/a Feketeberek folyás	1 őzbak	VII. 7. 20,00 (erős 6-os)
5. Gys. 149/a Déli széle	2 szarvas	VII. 10. 18,00 (megugrottak)

Megjegyzés: az 1-es és az 5-ös véleményem szerint azonos, a 6-os alatti szarvasok nemét nem tudtam megállapítani stb.

Az erdészet negyedévenként vadgazdasági értekezletet tart s azon az érdekeltek bevonásával a vadmegfigyelések adatait és egyéb vadgazdasági problémákat meg lehet beszélni. A folyamatos megfigyelés mellett el kell végezni a téli friss hóban való számlálásokat is, s ez csak kontrolja a folyamatos megfigyelés adatainak. Így ismerjük meg a területen tartózkodó és átváltó vadállományt vadászati, vadgazdasági szempontból, és a vadkilövési tervekhez is biztos alapot kapunk.

Fejlettebb gazdálkodási forma bizonyos adminisztrációs többletet is von sokszor maga után. Így szükséges a vadgazdasági üzemterv készítése is. Ez tartalmazná az erdészet leírását vadgazdálkodási, vadászati szempontból. Melléklete egy üzemtervi térkép, amelyen fel vannak tüntetve a leírásban szereplő objektumok, vadászterületi és rezervátumi határok stb. Kell egy segédterkép is, amely az erdészet erdőgazdálkodási terveit mutatja 3 éves távlatban színkülönítéssel. Ez folyamatosan vezetve (a lejárt év után egy újabb évet ismét berajzolunk) lehetővé teszi a vadgazdasági létesítményeknek időben való megszüntetését, illetve áthelyezését az erdőgazdálkodás érdekeinek megfelelően. Szükséges egy községhatárokra, kerületekre lebontott (az előbbieken már említett) fajstatisztika is a vadeltartóképesség kiszámításához. Az üzemtervek érvényessége nem esik egybe a bérleti szerződések időtartamával. A tíz év alatt változhatnak a vadászársaságok, a vadászterületek határai, így a vadgazdálkodási egységekre újra meg kell szabni a fenntartható törzsállomány mértékét.

Az üzemterv foglalná magába az 5 éves lelövési tervet a vadfajokra a kezdő év állományszámának megfelelően apasztó vagy fejlesztő jelleggel. Az üzemterv 5 éves revíziója alkalmából készülne a második 5 éves lelövési terv. Tartalmazna nyilvántartást az éves lelövések, elhullások stb. bejegyzésére. Szükség lenne továbbá olyan nyomtatványra, amelyben az elejtett vad adatai, elejtője nevét, az elejtés helyét stb. vezetni lehetne. Bejegyzésre kerülhetne a duvadelejtés, a vadászati szempontból érdekes madarak érkezése, vonulása stb.

A vadgazdálkodási üzemtervet az erdőrendezők készítik. Ennek előírásainak betartását (az erdőgazdasági tervadatokat végrehajtásának ellenőrzéséhez hasonlóan) az erdőrendezési felügyelők ellenőrzik.

A Tolna megyei állami gazdaságok fásításai és erdőgazdálkodása*

SUBA JÁNOS

Az 1959. évben, az Állami Gazdaságok Főigazgatósága rendezésében ugyanezen a helyen (Fornádi Á. G.) hirdette meg Madas András az OT főosztályvezetője az állami gazdaságok konkrét fásítási programját. Az 1959—61. évi fásítások számszerű és tervszerű felfutása, az elmúlt 10 évi fásítások eredményességét összegező felülvizsgálat eredménye, s nem utolsósorban főhatóságunk helyszíni ellenőrzése alkalmával szerzett benyomása eredményezte ezen bemutató jellegű tapasztalatcsere megrendezését.

Az állami gazdaságok fásítási feladatait a hároméves és első ötéves terv is meghatározza, a további programbővítések pedig egyre nagyobb súlypont-átvételt jelentenek. A fejlődés, új eljárások bevezetése, általában mindig zökkenőkkel jár. A tudatosság hiánya, szükségszerűség, okszerűség fel nem ismerése első lépcsőben a kényszerűség, majd az izlelgetés, tapogatózás, ennek hatására a lelkesedés, és végül a tudatos, célszerű munka fázisait járja meg. Ezek az időszakok a fásítás történetében is fellelhetők.

Egészen 1955-ig a felülről irányított feladatok megfelelő anyagbázis és szakírányítás nélküli teljesítése okozta a helytelen fafajok alkalmazása, megválasztása, az ápolások hiánya mellett az értéktelen ámosásokat, legeltetett fiatalosokat, rontott, elűnt fásításokat.

A divatkorát élt fasorokról külön kell szólni. A fasorok telepítésére 1959-ig a területfélts nyomta rá a bélyegét. A fasorokra a legeltetés, gondozás hiánya, s legfőképpen a traktorok működése tette fel „kereszt” alakjában a koronát. Az 1959. évi

* Beszámoló a Tolnamegyei Állami Gazdaságok fásítási tapasztalatcserején. Fornádpusztá. 1961. május 30.